

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
НАПН УКРАЇНИ

Острова Вікторія Дмитрівна

УДК 159.923.2: 316.4

**ПРОСПЕКТИВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Панок Віталій Григорович,
Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи НАПН України,
директор

Офіційні опоненти: дійсний член НАПН України,
доктор психологічних наук, професор
Чепелєва Наталія Василівна,
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН
України, заступник директора з наукової роботи

кандидат психологічних наук, доцент
Літвінова Ольга Володимирівна,
Кременчуцький національний університет імені
Михайла Остроградського, доцент кафедри психології,
педагогіки та філософії

Захист відбудеться 29 грудня 2015 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.457.01 в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України за адресою: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту соціальної та політичної психології НАПН України за адресою: м. Київ, вул. Андріївська, 15.

Автореферат розісланий 26 листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Жадан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний стан соціальних відносин в Україні характеризується швидкоплинними змінами, відсутністю стандартизованої репрезентації суспільних норм та цінностей при наявності великого розмаїття різноспрямованих життєвих стратегій і практик, суспільно-політичних орієнтирів та ін. Названі обставини суттєво ускладнюють адаптацію сучасної молоді людини до самостійного життя, побудову професійної кар'єри, визначення своєї ролі та місця у соціумі.

Студентська молодь як специфічна соціально-вікова група відчуває ці проблеми з особливою гостротою, оскільки в силу особливостей соціальної ситуації розвитку поставлена перед необхідністю вибору життєвої стратегії, формування особистих і професійних планів, соціальної і особистісної ідентифікації, самовизначення. У зв'язку з цим проблема дослідження ідентичності особистості молоді людини у сучасних умовах набуває як теоретичного, так і практичного значення.

Дослідження процесів і чинників становлення особистості молоді людини, процесів її ідентифікації та адаптації було здійснено в роботах Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Леонтєва, Б. Ломова, С. Рубінштейна та ін. У зарубіжній психології соціально-психологічний аспект проблеми ідентичності особистості досліджували Д. Абрамс, М. Аугастинос, П. Бергер, Р. Браун, Н. Елемерс, Е. Еріксон, Д. Кемпбелл, Л. Крапман, Ч. Кулі, Т. Лукман, Дж. Марсія, Дж. Мід, П. Оакс, А. Теджфел, Дж. Тернер, Е. Уотерман, Ю. Хабермас, М. Хог, Л. Фестінгер, М. Фрідман, М. Шеріф. У радянській та вітчизняній соціально-психологічній науці проблеми самосвідомості та самопізнання, соціальних стереотипів та уявлень, процесів ідентифікації та ідентичності представлені в роботах В. Агеєва, Г. Андрєєвої, Г. Балла, М. Боришевського, О. Васильченко, М. Корнева, Г. Ложкіна, С. Максименка, В. Москаленко, В. Панка, М. Слюсаревського, Г. Солдатової, Т. Стефаненко, В. Татенко, Т. Титаренко, Н. Чепелевої, В. Ядова, Т. Яценко. Значний внесок у розвиток теорії соціальної ідентичності зробили О. Белінська, В. Васютинський, П. Горностай, Н. Дмитрієва, Н. Іванова.

На початку ХХІ ст. значно збільшився науковий інтерес до темпоральних аспектів ідентичності особистості. У соціально-психологічних дослідженнях останніх років вивчалися ретроспективна, актуальна та проспективна ідентичності (Г. Андрєєва, О. Белінська, Х. Маркус, М. Сіннірелла, О. Тихомандрицька).

Проспективна ідентичність розглядається дослідниками як сукупність певних ідентифікаційних характеристик особистості, що віднесені у майбутнє, як актуалізація одного з “можливих Я” у соціальному контексті. Але сутність, особливості та механізми зв'язку проспективної ідентичності та процесу соціально-психологічної адаптації студентської молоді досліджено недостатньо.

Соціальна значущість проблеми та її недостатнє теоретичне й емпіричне вивчення визначили вибір теми нашого дослідження – “Проспективна ідентичність як чинник соціально-психологічної адаптації студентської молоді”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової тематики лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Інституту політичної та соціальної психології НАПН України, зокрема теми НДР “Особливості становлення групової ідентичності в освітніх та соціальних середовищах”, 2010-2013 рр. (№ держреєстрації 0109U000110) та теми НДР “Свідоме та несвідоме як чинники регуляції групової взаємодії суб'єктів освітнього процесу”, 2014-2017 рр. (№ держреєстрації 0114U001513).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (протокол № 5/13 від 25.04.2013 р.) та узгоджено бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 28.05.2013 р.).

Об'єкт дослідження: процес соціально-психологічної адаптації студентської молоді.

Предмет дослідження: проспективна ідентичність як чинник соціально-психологічної адаптації студентської молоді.

Мета дисертаційної роботи – на основі теоретичного аналізу проблеми та емпіричного її дослідження виявити значення і роль проспективної ідентичності як чинника та механізму процесу соціально-психологічної адаптації студентів.

Завдання дослідження:

1. На основі теоретичного аналізу досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців визначити психологічну природу, критерії та показники соціально-психологічної адаптованості взагалі та в студентському віці зокрема.

2. Визначити психологічний зміст, природу та особливості проспективної ідентичності особистості.

3. Розробити та обґрунтувати програму та методи емпіричного дослідження темпоральних аспектів ідентичності та соціально-психологічної адаптованості студентської молоді.

4. На основі аналізу результатів емпіричного дослідження визначити зміст, структуру і динаміку актуальних і проспективних ідентичностей студентів.

5. Виявити й описати зв'язок проспективної ідентичності та соціально-психологічної адаптованості студентської молоді.

База дослідження. У дослідженні взяли участь студенти 2-4 курсів очної форми навчання Національного авіаційного університету (м. Київ), Університету сучасних знань (м. Київ) та Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (м. Луганськ). Загальна кількість респондентів – 421 особа віком від 18 до 25 років, у тому числі чоловіків – 178 осіб (42,28%), жінок – 243 (57,72%) особи. Дослідження проводилось у 2006 і 2014 роках.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були застосовані наступні методи дослідження:

теоретичні методи – аналіз, проектування, узагальнення – для визначення стану розробленості проблеми та теоретичних засади дослідження впливу проспективної ідентичності на соціально-психологічну адаптацію студентської молоді; емпіричні: “Тест двадцяти висловлювань” М. Куна і Т. Мак-Партленда – для визначення кількісних та змістових показників актуальної та проспективної

ідентичності студентів; методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонд – для визначення рівня соціально-психологічної адаптації; методика дослідження самоставлення С. Р. Пантілеєва, методика діагностики самоактуалізації особистості, тест діагностики полімотиваційних тенденцій “Я”-концепції С. М. Петрової – для визначення особливостей адаптованості студентів за внутрішнім критерієм; статистичні методи обробки емпіричних даних – аналіз описових статистик, тест Колмогорова-Смірнова, коефіцієнт кутового перетворення Фішера, t-критерій Стюдента. Математична обробка даних: Microsoft Excel та пакет статистичних даних SPSS 17.0 для Windows.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що:

– *вперше*:

- визначено й обґрунтовано значення і роль проспективної ідентичності як чинника та механізму соціально-психологічної адаптації студентів, доведено, що проспективна ідентичність ініціює соціальну активність суб'єкта, обумовлює процес набуття особистістю соціального досвіду, що в результаті забезпечує адаптацію до швидкоплинних процесів соціальної дійсності;
- обґрунтовано застосування “коефіцієнту проспективності” як узагальнюючого показника складності та диференційованості структури проспективної ідентичності особистості;

– *уточнено* поняття:

- “темпоральні аспекти ідентичності” – як часові характеристики самоідентифікації особистості, що віднесені у минуле, теперішнє або майбутнє;
- “проспективна ідентичність” – як динамічне, цілісне когнітивно-афективне утворення, що є компонентом “Я-концепції” особистості та представлено системою уявно-вірогіднісних смислових конструктів суб'єкта, які віднесені ним у власне майбутнє і є сукупністю рис, особистісних якостей, соціальних ролей, соціальних статусів;

– *набули подальшого розвитку* теоретичні положення щодо структури, змісту і функцій ідентичності студентів в цілому та проспективної ідентичності зокрема, що дозволяє здійснити перехід від уявлень про їх структурно-функціональну сутнісну визначеність до концептів їх динамічної мінливості, вірогідності та потенційності; методичні підходи до застосування психодіагностичного інструментарію у дослідженні темпоральних аспектів ідентичності студентської молоді: запропоновано вдосконалену методику дослідження проспективної ідентичності.

Практична значущість результатів дослідження. Результати дослідження і сформульовані на їх основі висновки можуть бути застосовані: науковцями – для подальшого вивчення процесів ідентифікації та соціально-психологічної адаптації студентської молоді; викладачами ВНЗ – для удосконалення навчальних програм з курсів “Соціальна психологія”, “Психологія особистості”, “Вікова і педагогічна психологія”, “Психологія розвитку”, “Психологічна служба” та ін.; співробітниками психологічної служби ВНЗ – для психологічного супроводу студентів; широким колом спеціалістів – при розв’язанні проблем становлення особистості студента.

Результати дослідження впроваджено: у навчально-виховний процес студентів ДВНЗ “Криворізький національний університет” Криворізький педагогічний інститут (довідка № 02/02-367/3 від 12.06.2015 р.) та Національного

авіаційного університету (акт про впровадження, протокол № 6 від 05.06.2015 р.) і застосовуються у процесі викладання навчальних дисциплін “Соціальна психологія”, “Вікова психологія”, “Прикладні психологічні дослідження”, “Психодіагностика”; у діяльність Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України (довідка № 78 від 19.06.2015 р.) та Львівського обласного центру практичної психології і соціальної роботи (довідка Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти № 301 від 16.06.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації та висновки були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми екологічної психології” (Київ, 2008 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми екологічної психології” (Київ, 2010 р.), Всеукраїнському Форумі психологів України до 20-річчя психологічної служби системи освіти України (Київ, 2011 р.), Міжвузівській науково-практичній конференції “Соціальні технології адаптації студентів до умов навчання у вищих навчальних закладах України” (Київ, 2012 р.), Міжвузівській науково-практичній конференції “Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах” (Київ, 2012 р.), IV Міжнародній заочній науково-практичній конференції “Актуальні напрями фундаментальних і прикладних досліджень” (Норт-Чарлстон, США, 2014 г.), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми прикладної психології” (Київ, 2014 р.), семінарі “Адаптація дошкільників, учнів, студентів до навчально-виховного процесу” (Київ, 2014 р.), Всеукраїнському науково-практичному семінарі “Сімейні цінності: теорія і практика формування” (Київ, 2015 р.), круглому столі “Психологічна служба в системі вищої освіти України: проблеми та перспективи розвитку” (Львів, 2015р.).

Публікації. Основні результати дисертації представлено у восьми статтях у фахових виданнях, що входять до переліку МОН України, у одній закордонній статті, методичному посібнику та у двох працях, опублікованих у збірках матеріалів конференції та круглого столу.

Структура і обсяг дисертації: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (249 найменувань, з них 28 – іноземними мовами), восьми додатків. Загальний обсяг дисертації – 193 сторінки, основний зміст викладено на 156 сторінках. Дисертація містить 6 малюнків та 22 таблиці, які займають 35 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, описано методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення роботи, наведено дані про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру і обсяг роботи.

У першому розділі – **“Теоретико-методологічні підходи до дослідження чинників соціально-психологічної адаптації студентської молоді”** – обґрунтовано теоретичні засади дослідження впливу проспективної ідентичності на соціально-психологічну адаптацію студентської молоді.

Соціально-психологічна адаптація розглядається як складний системний

процес, змістовною стороною якого є встановлення стану рівноваги між суб'єктом та соціальним середовищем. Багатогранність і складність категорії “адаптація” визначає різні концептуальні підходи в її дослідженні вітчизняними та зарубіжними психологами.

В результаті теоретичного аналізу проблеми визначено основні напрями дослідження змісту адаптації у зарубіжних психологічних школах: біхевіоральний (Дж. Уотсон), психоаналітичний (Е. Еріксон, А. Фрейд, З. Фрейд, Х. Хартман), когнітивний (Ж. Піаже), інтеракціоністський (Л. Філіпс) та гуманістичний (А. Маслоу, К. Роджерс). У вітчизняній психологічній науці адаптація розглядається як динамічний процес і результат, в ході якого в перебігу якого відбувається засвоєння всієї сукупності норм, що діють у суспільстві, оволодіння прийомами і засобами міжособистісної взаємодії, діяльності і спікування (Б. Ананьєв, О. Асмолов, Г. Андрєєва, Г. Балл, С. Максименко, А. Началджян, А. Реан).

Визначено специфіку соціально-психологічної адаптації: наявність індивідуально-особистісної оцінки суб'єктом соціального середовища та свідомої регуляції процесу. Розглянуто механізми соціально-психологічної адаптації як сукупності засобів, що забезпечують встановлення рівноваги в системі “суб'єкт адаптації – соціальне середовище” та призводять до суттєвих змін у всіх структурних елементах системи: суб'єкті, об'єкті, змісті, результаті (Г. Андрєєва, Г. Балл, А. Началджян, С. Розум).

Виокремлено два основні критерії адаптованості: зовнішній (приспосованість, відповідність вимогам середовища) і внутрішній (загальне психологічне благополуччя, соціальне самопочуття). В основу дослідження покладено внутрішній критерій адаптованості, визначено його показники: самоставлення, самоактуалізація та мотиваційна обумовленість Я-концепції особистості.

Визначено, що розгляд процесів соціально-психологічної адаптації у студентському віці має здійснюватися з урахуванням вікових особливостей, соціальної ситуації розвитку й основних завдань студентського віку – досягнення особистістю індивідуально-психологічної та соціальної зрілості.

Встановлено, що переважна більшість досліджень з проблеми соціально-психологічної адаптації у студентському віці присвячена адаптації студентів до навчання у ВНЗ, наявний брак досліджень особливостей розвитку “Я”-концепції у студентському віці у зв'язку із процесом соціально-психологічної адаптації в цілому.

Виокремлення процесуальних елементів “Я”-концепції – самопізнання, самоставлення, самооцінки, рефлексії та структурних елементів – уявлення про себе, самооцінки, образу “Я” – є необхідним в емпіричних дослідженнях процесів соціально-психологічної адаптації. “Я”-образи, які складають “Я”-концепцію індивіда, здійснюють значний вплив на процес соціально-психологічної адаптації.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив зробити висновок, що перспективна ідентичність розглядається в сучасній вітчизняній і зарубіжній соціальній психології як образ “Я-в-майбутньому” (персональні та соціальні ідентичності суб'єкта), як актуалізація одного з “можливих Я” у соціальному оточенні.

Перспективну ідентичність визначено як динамічне, цілісне когнітивно-афективне утворення, що є компонентом “Я-концепції” особистості та представлено системою уявно-вірогіднісних смислових конструктів суб'єкта, які віднесені ним у

власне майбутнє і є сукупністю рис, особистісних якостей, соціальних ролей, соціальних статусів. Проспективна ідентичність має множинну й мінливу природу, є результатом усвідомлення суб'єктом власної своєрідності та самовизначення в соціальному середовищі.

У другому розділі – **“Організація та методичне забезпечення емпіричного дослідження”** – визначено методичні засади дослідження ідентичності та етапи емпіричного дослідження; охарактеризовано вибірку; обґрунтовано методи та методики дослідження

Визначено і розглянуто основні типи методичних засобів емпіричного дослідження ідентичності особистості: напівструктуроване інтерв'ю, опитувальники, методика самоопису, методики сортування (ранжування), психосемантичні методи.

Встановлено відсутність окремих специфічних методик дослідження особливостей темпоральних аспектів ідентичності, що зумовлює необхідність створення таких методик або модифікації методик, які вже існують, для досягнення вказаної мети.

Емпіричне дослідження передбачало:

- визначення обсягу вибірок за критерієм “курс навчання”;
- з'ясування змістовного та кількісного складу актуальної та проспективної ідентичностей, визначення провідних ідентичностей та динаміки категорій;
- визначення рівня соціально-психологічної адаптованості респондентів у залежності від складності та диференційованості їх проспективної ідентичності;
- встановлення зв'язку між рівнем складності та диференційованості проспективної ідентичності випробуваних за показниками внутрішнього критерію соціально-психологічної адаптації.

Обґрунтовано набір методик відповідно до мети та завдань дослідження. “Тест двадцяти висловлювань” М. Куна і Т. Мак-Партленда обраний основним методом дослідження. Для повноти відображення змістовного та кількісного складу актуальної та проспективної ідентичностей тест було модифіковано шляхом зміни інструкції (пропонувалося надавати максимально можливу кількість самовизначень “Я зараз” та “Я через 10 років”; час виконання тесту не обмежувався). Обґрунтовано доцільність застосування для зменшення впливу суб'єктивних індивідуальних відмінностей, що пов'язані з рівнем когнітивної складності та особливостями семантичного простору респондентів, “коефіцієнту проспективності”, як узагальнюючого математичного показника відношення кількості проспективних ідентичностей до кількості актуальних ідентичностей особистості.

Визначено показники та методики емпіричного дослідження (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Критерії, показники та методики емпіричного дослідження

Об'єкт дослідження	Критерії	Емпіричні показники	Методики
Ідентичність	Зміст системи ідентичностей особистості	Множина наявних ідентичностей	“Тест двадцяти висловлювань” М. Куна і Т. Мак-Партленда

	Наявність у структурі ідентичності часових аспектів.	Кількість актуальних і проспективних ідентичностей	модифікований варіант №1 “Тест двадцяти висловлювань” М. Куна і Т. Мак-Партленда
	Складність і диференційованість структури ідентичності.	Співвідношення актуальної і проспективної ідентичностей.	модифікований варіант №2
Соціально-психологічна адаптація	Соціально-психологічне самопочуття особистості	Рівень адаптації особистості	Методика вивчення соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонд
	Специфіка ставлень особистості до власного “Я”	Система самооцінок та система емоційно-оціночних ставлень до себе	Методика дослідження самоставлення С. Р. Пантилєєва (МДС)
	Самоактуалізація особистості	Рівень самоактуалізації за визначеними аспектами	Методика діагностики самоактуалізації особистості (А. В. Лазукіна в модифікації Н. Ф. Каліной - САМОАЛ)
	Мотиваційна обумовленість “Я”-концепції особистості	Наявність-відсутність визначених мотиваційних тенденцій	Методика діагностики полімотиваційних тенденцій в “Я”-концепції особистості С. М. Петрової

В якості адекватних емпіричних референтів дослідження зв'язку проспективної ідентичності та соціально-психологічної адаптованості студентської молоді обґрунтовано: кількісні та якісні параметри ідентичності студентів, рівень їх соціально-психологічної адаптації, модальності самоставлення, особливості самоактуалізації, мотиваційні тенденції особистості.

У третьому розділі – **“Емпіричне дослідження темпоральних аспектів ідентичності як чинника соціально-психологічної адаптації студентської молоді”** – представлено результати емпіричного дослідження, здійснено їх кількісний та якісний аналіз.

На першому етапі емпіричного дослідження вирішувались наступні завдання:

– складення колективних матриць актуальної та проспективної ідентичностей студентства;

– виявлення провідних ідентичностей, які домінують в колективних ідентифікаційних матрицях;

– аналіз якісного складу ідентифікаційних категорій у колективних матрицях актуальної та проспективної ідентичностей;

– визначення особливостей динаміки змістовного складу категорій.

Самовизначення студентів (2006 рік: N=297, актуальна ідентичність – 5057 визначень, проспективна ідентичність – 2373; 2014 рік: N=124, актуальна ідентичність – 2074 визначень, проспективна ідентичність – 904 визначення) за допомогою контент-аналізу

були розподілені за окремими категоріями та підраховані, здійснено розрахунок відсоткового розподілу категорій відносно загальної кількості. Складено дві колективні матриці актуальної ідентичності (19 та 21 категорія відповідно) та дві колективні матриці проспективної ідентичності (17 категорій у кожній).

Визначено провідні категорії у кожній матриці:

актуальна ідентичність – 2006 рік: “Особистісні якості” (31,88%), “Сім’я” (7,76%), (“Родительська сім’я” – 6,23%, “Власна сім’я” – 1,53%), “Характеристики і ролі у спілкуванні” (6,24%), “Гендерна ідентичність” (5,72%), “Студентство” (5,61%);

2014 рік: “Особистісні якості” (26,28%), “Сім’я” (10,84%) (“Родительська сім’я” – 9,72%, “Власна сім’я” – 1,12%) “Характеристики і ролі у спілкуванні” (7,02%), “Етнічна ідентичність” (5,79%) та “Людина” (5,73%);

проспективна ідентичність – 2006 рік: “Сім’я” (21,59%), (“Родительська сім’я” – 8,09%, “Власна сім’я” – 13,5%), “Економічний і майновий статус” (19,19%), “Професійні ролі і статуси” (17,68%), “Особистісні якості” (11,01%);

2014 рік: “Професійні ролі і статуси” (21,31%), “Сім’я” (20,96%), (“Родительська сім’я” – 10,84%, “Власна сім’я” – 10,12%), “Економічний і майновий статус” (17,60%), “Громадянство” (7,93%).

Виокремлено в колективних ідентифікаційних матрицях актуальної ідентичності дві категорії, пов’язані з майбутнім: (2006 рік: “Майбутня сім’я” (0,84%), “Майбутній професійний статус” (0,79%); 2014 рік: Майбутня сім’я” (0,40%), “Майбутній професійний статус” (0,81%).

Констатовано у колективних матрицях актуальної та проспективної ідентичностей 2014 року виокремлення двох нових категорій – “Громадська діяльність” (2,05% та 1,50% відповідно), “Цінності, погляди” (1,10% та 0,79% відповідно), що пов’язуємо з соціально-політичними подіями сучасності.

У колективних матрицях актуальної та проспективної ідентичностей 2006 та 2014 років відповідно констатовано зміни відсоткового розподілу та зсув більшості категорій у нумерації позицій. Виявлено статистично значущі відмінності між вагою категорій колективних матриць (див. табл. 2, 3).

Таблиця 2.

Актуальна ідентичність

Ідентифікаційні категорії	2006 р., %	2014 р., %	Критерій Фішера, $\Phi_{\text{емп.}}$
Особистісні якості	31,88	26,28	4,77**
<i>Родительська сім’я</i>	6,23	9,72	4,99**
<i>Власна сім’я</i>	1,53	1,12	1,40
Сім’я загалом	7,76	10,84	4,10**
Метафоричні визначення	5,02	3,05	3,90**
Етнічна ідентичність	4,11	5,79	2,97**
Громадянство	2,89	4,72	3,71**
Майбутня сім’я	0,84	0,40	2,22*

Динаміка: “Особистісні якості” – статистично значуще зменшилася кількість самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 4,77$); “Сім’я” – статистично значуще збільшилася кількість самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 4,10$) – у категорії “Власна сім’я” відсутні статистично значущі відмінності ($\varphi_{\text{емп.}} = 1,40$), а в категорії “Родительська сім’я” такі відмінності наявні ($\varphi_{\text{емп.}} = 4,99$): у 2006 році респонденти вказували здебільшого найближчі сімейні зв’язки (“дочка”, “син”, “брат”, “сестра”), а в 2014 році наводилися самовизначення, крім вказаних, усіх можливих родинних зв’язків (“племінник”, “невістка”, “кума”, “хрещена”, “двоюрідна онука” тощо); “Метафоричні визначення” – статистично значуще зменшилася кількість самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 3,90$), спостерігається поява визначень з негативним емоційним забарвленням; “Громадянство” – статистично значуще збільшилася кількість самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 3,71$), з’явилися уточнення (“громадянин України”, “громадянка своєї держави”); “Етнічна ідентичність” – статистично значуще збільшилася кількість самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 2,97$), з’явилися “подвійні” визначення (“українка, хоч руська”, “поляк-українець” тощо).

Таблиця 3

Проспективна ідентичність

Ідентифікаційні категорії	2006 р., %	2014 р., %	Критерій Фішера, $\varphi_{\text{емп.}}$
Родительська сім’я	8,09	10,84	2,37**
Власна сім’я	13,5	10,12	2,62**
Сім’я загалом	21,59	20,96	0,37
Професійні ролі і статуси	17,68	21,31	2,30**
Особистісні якості	11,01	7,19	3,40**
Громадянство	5,27	7,93	2,73**
Етнічна ідентичність	0,37	4,18	7,23*

Динаміка: “Сім’я” – у загальній категорії статистично значущі відмінності відсутні ($\varphi_{\text{емп.}} = 0,37$), але в категорії “Родительська сім’я” спостерігається статистично значуще збільшення кількості самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 2,36$), при цьому, аналогічно до колективних матриць актуальної ідентичності, показано наявність і важливість як близьких, так і більш далеких родинних зв’язків; “Власна сім’я” – статистично значуще зменшення кількості самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 2,62$), при цьому ідентичності, які стосуються батьківства та материнства, є більш конкретизованими (“маю двох синів”, “мати дівчинки”, “ще не мати”); “Професійні ролі і статуси” – статистично значуще збільшення кількості самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 2,30$), більшість ідентичностей вказують на прагнення досягти високого професійного рівня, при цьому необов’язково співпадають з фахом, за яким здобувається освіта; “Особистісні якості” – статистично значуще зменшення кількості самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 3,40$); “Етнічна ідентичність” – статистично значуще збільшення кількості самовизначень ($\varphi_{\text{емп.}} = 7,23$), зберігалася тенденція давати “подвійні” визначення – власне етнічне походження та “українка, українець”; “Громадянство” – статистично значуще збільшення кількості самовизначень

($\varphi_{\text{емп.}}=2,73$), при цьому порівняно з 2006 роком кількість ідентичностей, які припускають міграцію та отримання громадянства іншої держави знизилася (2 із загальної кількості 69).

Здійснено розрахунок коефіцієнту перспективності для кожного респондента, дані проранжовані та за допомогою квартилів обидві сукупності розподілено на три групи (2006 та 2014 роки відповідно):

група 1 – респонденти з високим рівнем складності та диференційованості перспективної ідентичності (ВР СіДПІ) – (Q4, n=78; n=26);

група 2 – респонденти з середнім рівнем складності та диференційованості перспективної ідентичності (СР СіДПІ) – (Q2+Q3, n=144; n=68);

група 3 – респонденти з високим рівнем складності та диференційованості перспективної ідентичності (НР СіДПІ) – (Q1, n=75; n=31).

Констатовано статистично значущі відмінності між групами в межах кожної вибірки (1 – 2: $t_{\text{кр.}} = 3,73$; 2 – 3: $t_{\text{кр.}} = 2,69$; 3 – 1: $t_{\text{кр.}} = 12,74$; 1 – 2: $t_{\text{кр.}} = 3,23$; 2 – 3: $t_{\text{кр.}} = 2,25$; 3 – 1: $t_{\text{кр.}} = 10,05$).

Визначено рівень соціально-психологічної адаптованості респондентів з високою та низькою складністю та диференційованістю перспективної ідентичності (див. табл. 4).

Таблиця 4

Інтегральні показники за методикою дослідження соціально-психологічної адаптації (СПА) К. Роджерса і Р. Даймонд

№ п/п	Шк али	2006					2014				
		Група 1, N=78 (ВР СіДПІ)		Група 3, N=75 (НР СіДПІ)		t-кри- терій	Група 1, N=26 (ВР СіДПІ)		Група 3, N=31 (ВР СіДПІ)		t-кри- терій
		mean	st.dev	mean	st.dev		mean	st.dev	mean	st.dev	
1	A	68,41	3,21	49,14	2,19	4,70*	75,11	1,86	47,94	2,01	9,92*
2	S	73,59	2,96	62,11	3,02	2,71*	69,82	1,55	57,13	1,69	5,33*
3	L	63,57	5,19	58,26	6,94	0,61	59,14	1,59	54,23	1,91	1,98
4	E	68,03	2,17	56,64	3,84	2,58*	61,15	1,23	43,14	2,28	6,95*
5	I	63,79	3,55	54,64	5,23	1,45	64,27	1,98	46,54	3,28	4,63*
6	D	56,36	3,78	49,42	6,15	0,96	53,16	2,50	49,44	3,06	0,94

На основі аналізу виявлених статистично значущих відмінностей встановлено відповідність високої складності та диференційованості перспективної ідентичності високому рівню соціально-психологічної адаптації.

Між групою респондентів з високою складністю та диференційованістю перспективної ідентичності (ВР СіДПІ) (N=78) та групою респондентів з низькою складністю і диференційованістю перспективної ідентичності (НР СіДПІ) (N=75) констатовано статистично значущі відмінності за наступними параметрами:

– *самоставлення* – модальності: “відкритість” ($t_{\text{кр.}} = 1,98$), “відзеркалене самоставлення” ($t_{\text{кр.}} = 2,06$), “самоприйняття” ($t_{\text{кр.}} = 2,08$) та “самоприв’язаність” ($t_{\text{кр.}} = 2,05$); фактори: “Самоповага” ($t_{\text{кр.}} = 1,97$) та “Аутосимпатія” ($t_{\text{кр.}} = 2,04$);

– *самоактуалізації* – “Орієнтація в часі” ($t_{кр} = 2,05$), “Потреби в пізнанні” ($t_{кр} = 2,08$), “Автономність” ($t_{кр} = 2,07$), “Саморозуміння” ($t_{кр} = 2,00$), “Аутосимпатія” ($t_{кр} = 2,06$);

– *полімотиваційні тенденції “Я”-концепції:*

негативні: гедоністична ($\varphi_{емп.} = 5,45$), пізнавальна ($\varphi_{емп.} = 4,85$), нормативна ($\varphi_{емп.} = 7,22$), моральна ($\varphi_{емп.} = 4,37$), губрістична ($\varphi_{емп.} = 6,96$), індивідуалізація ($\varphi_{емп.} = 2,35$);

позитивні: гедоністична ($\varphi_{емп.} = 4,90$), пізнавальна ($\varphi_{емп.} = 4,14$), нормативна ($\varphi_{емп.} = 6,36$), моральна ($\varphi_{емп.} = 3,77$), губрістична ($\varphi_{емп.} = 6,43$), прагнення до вищості ($\varphi_{емп.} = 2,54$), індивідуалізація ($\varphi_{емп.} = 2,68$);

відсутність визначених тенденцій: оптимістична (протилежна – песимістична) мотивація ($\varphi_{емп.} = 2,56$).

Констатовано, що між респондентами з високою складністю та диференційованістю проспективної ідентичності та респондентами з низькою складністю та диференційованістю проспективної ідентичності існують значні відмінності у рівні соціально-психологічної адаптації, особливостях самоствавлення, самоактуалізації та мотиваційних тенденціях. Доведено, що респонденти з високим рівнем розвитку проспективної ідентичності, себто: наявністю чітко усвідомлених та суб’єктивно прийнятих, різноманітних за змістом власних соціальних та особистісних ідентичностей, віднесених у майбутнє, у порівнянні з респондентами з низьким рівнем розвитку проспективної ідентичності, характеризуються більш високими показниками соціально-психологічної адаптованості.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми психологічного змісту та значення проспективної ідентичності як чинника та психологічного механізму соціально-психологічної адаптації студентської молоді. Отримані результати дозволяють оптимізувати психологічний супровід навчально-виховного процесу в аспекті формування у студентів навичок життєвого планування та самоконструювання в особистісному та професійному плані. Теоретичний аналіз проблеми та її емпіричне дослідження дають підстави зробити наступні висновки:

1. Соціально-психологічна адаптація розглядається як процес встановлення відповідності між потребами, цілями і намірами особистості та вимогами соціального оточення. Соціально-психологічна адаптованість - це стан відносної відповідності між індивідуальними потребами, намірами, можливостями, і ролями особистості, з одного боку, та суспільними вимогами, настановами, рольовими очікуваннями, правилами і традиціями – з другого.

Механізм соціально-психологічної адаптації розглядається як сукупність засобів, що забезпечують встановлення рівноваги в системі “суб’єкт адаптації – соціальне середовище”. Розгляд механізмів соціально-психологічної адаптації у студентському віці має здійснюватися з урахуванням вікових особливостей, соціальної ситуації розвитку та основних завдань студентського віку як окремого

вікового періоду.

2. Проспективна ідентичність – це динамічне, цілісне когнітивно-афективне утворення, що є компонентом “Я”-концепції особистості та представлено системою уявно-вірогіднісних смислових конструктів суб'єкта, які віднесені ним у власне майбутнє і є сукупністю рис, особистісних якостей, соціальних ролей, соціальних статусів. Проспективна ідентичність є інтегральною характеристикою особистості, має множинну й мінливу природу, є результатом усвідомлення суб'єктом власної своєрідності та самовизначення в соціальному середовищі. Проспективна ідентичність формується в процесах взаємодії суб'єкта з соціальним середовищем і має різне змістовне наповнення залежно від індивідуальних особливостей суб'єкта та його соціокультурного оточення.

Проспективна ідентичність є основою для самоконструювання та побудови свого життєвого шляху.

3. Стан соціально-психологічної адаптованості може бути оцінений відповідно до вимог середовища (зовнішній критерій – пристосованість, відповідність вимогам середовища) або потреб індивіда (внутрішній критерій – загальне психологічне благополуччя, соціальне самопочуття). Адекватними емпіричними референтами адаптованості є: кількісні та якісні параметри ідентичності студентів, рівень їх соціально-психологічної адаптації, модальності самоставлення, особливості самоактуалізації, мотиваційні тенденції особистості.

Для зменшення впливу суб'єктивних індивідуальних відмінностей, що пов'язані з рівнем когнітивної складності та особливостями семантичного простору респондентів, доцільно застосовувати “коефіцієнт проспективності”. Коефіцієнт проспективності – це узагальнюючий показник складності і диференційованості структури проспективної ідентичності, він є відношенням кількості проспективних ідентичностей до кількості актуальних ідентичностей особистості.

4. Смыслові конструкти, що складають актуальну і проспективну ідентичності студентів, розділяються на дві великі групи: особистісні конструкти і соціальні. При цьому останні превалюють над особистісними, що пояснюється особливостями соціальної ситуації розвитку студентів, а саме необхідністю завершення одного етапу життя (навчання) та переходу до наступного – самостійне доросле життя.

У результаті порівняння провідних актуальних і проспективних ідентичностей студентів виявлено суттєві розбіжності. Для актуальних ідентичностей найбільш характерними ознаками є приналежність до певної соціальної групи, особистісні якості, гендер, а для проспективної ідентичності провідними категоріями є професійні ролі і статуси, економічний і майновий статус, сім'я, громадянство. Ці розбіжності обумовлені необхідністю самовизначення, набуття соціальних якостей дорослої людини. Названі когнітивно-афективні конструкти виконують мотивуючу функцію щодо різних видів соціальної активності студентів.

На актуальну і проспективну ідентичності студентів істотно впливають фактори соціального середовища, зокрема, суспільно-політичні події. В умовах соціальної кризи та соціальної нестабільності у структурі актуальної ідентичності студентів відбуваються зміни, суть яких полягає у збільшенні суб'єктивної значущості родинних зв'язків (родительська сім'я виконує функцію емоційного ресурсу, формування відчуття захищеності і стабільності), етнічної приналежності

(яка презентується як належність до політичної нації) і власне громадянства. Самовизначення, які стосуються особистісних якостей, а тим більше метафоричних визначень, набувають другорядного значення.

Визначені особливості динаміки актуальної ідентичності в цілому є притаманними і перспективній ідентичності студентів. Найбільш вагома відмінність полягає у зменшенні ваги категорії «Власна сім'я», що свідчить про наявність суб'єктивної складності у побудові шлюбно-сімейних стратегій в умовах соціальної нестабільності.

5. Встановлено пряму позитивну залежність між рівнем складності та диференційованості перспективної ідентичності студентів і рівнем соціально-психологічної адаптованості студентів за внутрішнім критерієм.

Перспективна ідентичність як когнітивно-афективне утворення ініціює та підтримує соціальну активність суб'єкта. Когнітивні компоненти визначають зміст і напрями цієї активності, складають основу цілепокладання. Афективні компоненти обумовлюють емоційне забарвлення соціальної активності, визначають рівень мотивації суб'єкта. Високий рівень соціальної активності реалізується через збільшення інтенсивності, кількості соціальних об'єктів, форм і засобів соціальної взаємодії, що приводить до набуття особистістю соціального досвіду, навичок соціальної взаємодії, формування соціальних компетенцій. Останні обумовлюють підвищення рівня соціально-психологічної адаптованості. Набуті у різноманітних формах соціальної активності навички, досвід, компетенції забезпечують адаптацію до нових, швидкоплинних процесів у оточуючій соціальній дійсності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у створенні цілісної моделі темпоральних аспектів ідентичності: ретроспективна, актуальна, перспективна; виявленні зв'язку темпоральних аспектів ідентичності як з процесами соціально-психологічної адаптації, так і з процесами побудови особистістю життєвих стратегій, життєвих планів, життєвого шляху в цілому.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

А) Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Острова В. Д. Особливості соціальної ідентичності сучасної студентської молоді / В. Д. Острова // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ за ред. С. Д. Максименка. – К.: Логос, 2006. – Т. 7, Вип. 8. – С. 363 – 370.

2. Острова В. Д. Особливості структури ідентичності як чинник соціальної адаптації сучасної студентської молоді / В. Д. Острова // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ за ред. С. Д. Максименка. – К.: Логос, 2006. – Т. 7, Вип. 9. – С. 283 – 290.

3. Острова В. Д. Часові аспекти самоідентифікації студентської молоді / В. Д. Острова // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського нац. ун-ту / за ред. В. В. Третяченко. – Луганськ: СХУ ім. Даля, 2006. – № 3 (14). – С. 190 – 195.

4. Острова В. Д. Особливості полімотиваційних тенденцій в “Я”-концепції особистості/ В. Д. Острова //Актуальні проблеми психології: наук. журн. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ за ред. С. Д. Максименка. – К.: Логос, 2007. – Т. 7, Вип. 13. – С. 113 – 118.

5. Острова В. Д. Суб’єктивні аспекти сприйняття якості життя у структурі соціальної адаптації сучасної студентської молоді /В. Д. Острова // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ за ред. С. Д. Максименка. – К.: Логос, 2008. – Т. 7, Вип. 15. – С. 227 – 231.

7. Острова В. Д. Актуальні проблеми сучасної студентської молоді як можливі фактори соціально-психологічної дезадаптації/ В. Д. Острова// Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. / за ред. С. Д. Максименка. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка. – 2010. – Т.7, Вип. 23. – С. 163 – 167.

8. Панок В. Г. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти)/ В. Г. Панок, В. Д. Острова. – К.: Освіта України, 2010. – 230 с.

9. Острова В. Д. Темпоральні параметри ідентичності студентства/ Вікторія Дмитрівна Острова // Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. – 2014. – Т. 2, Вип. 1. – С. 57 – 63. – (серія “Психологічні науки”).

10. Островая В. Д. Особенности проспективной идентичности студентов в 2006 и 2014 годах: сравнительный анализ [Электронный ресурс]/ В. Д. Островая // Universum: психология и образование. – 2015. – № 8 (18). – С. 81 – 92. – (Серия: Социальная психология).–Режим доступу: [https://docs.google.com/viewer?url=http://7universum.com/pdf/psy/8\(18\)/Ostrovaya.pdf](https://docs.google.com/viewer?url=http://7universum.com/pdf/psy/8(18)/Ostrovaya.pdf).

Б) Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Островая В. Д. Идентичность личности как компонент социально-психологической адаптации студенчества/ Виктория Дмитриевна Островая// Актуальные направления фундаментальных и прикладных исследований : Материалы IV междунар. науч.-практ. конф. (4-5 авг. 2014 г., North Charleston, USA): Т. 2 / н.-и. ц. «Академический». – North Charleston, SC, USA, 2014. – С. 126 – 134.

2. Острова В. Д. Моніторинг психологічної служби ВНЗ III-IV рівнів акредитації / В. Д. Острова// Психологічна служба в системі вищої освіти України: проблеми та перспективи розвитку : матеріали круглого столу (м. Львів, 2015 р.) / за ред. І. Горбаль, О. Свідерської. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2015. – С. 11 – 12.

АНОТАЦІЇ

Острова В.Д. Проспективна ідентичність як чинник соціально-психологічної адаптації студентської молоді. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. – Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – Київ, 2015.

Досліджено значення і роль проспективної ідентичності в процесах соціально-

психологічної адаптації студентів. Визначено зміст, структуру і динаміку актуальних і перспективних ідентичностей студентів.

Запропоновано вдосконалену методикау дослідження перспективної ідентичності та застосування “коефіцієнту перспективності” як показника складності та диференційованості структури ідентичності.

Виявлено три рівні складності та диференційованості перспективної ідентичності студентів: високий, середній, низький. Констатовано, що у респондентів з високим рівнем складності та диференційованості перспективної ідентичності рівень соціально-психологічної адаптованості є вищим за наступними показниками: модальності самоставлення, особливості самоактуалізації, мотиваційні тенденції особистості.

Доведено, що перспективна ідентичність є чинником та психологічним механізмом соціально-психологічної адаптації студентської молоді.

Ключові слова: темпоральні аспекти ідентичності, перспективна ідентичність, соціально-психологічна адаптація студентської молоді.

Островая В.Д. Перспективная идентичность как фактор социально-психологической адаптации студенческой молодежи. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.05 – социальная психология; психология социальной работы. – Институт социальной и политической психологии НАПН Украины. – Киев, 2015.

Диссертация посвящена исследованию значения и роли перспективной идентичности в процессах социально-психологической адаптации студентов.

Перспективная идентичность рассматривается как динамичное, целостное когнитивно-аффективное образование, компонент “Я-концепции” личности, который представлен системой смысловых конструкторов субъекта, отнесенных им в собственное будущее, и является совокупностью черт, личностных качеств, социальных ролей, социальных статусов. Перспективная идентичность – интегральная характеристика личности, имеющая множественную и изменчивую природу, формируется в процессах взаимодействия с социальной средой. Перспективная идентичность имеет разное содержательное наполнение в зависимости от индивидуальных особенностей субъекта и его социокультурного окружения, является основой для построения своего жизненного пути.

В работе предложены и обоснованы усовершенствованная методика исследования перспективной идентичности и применение “коэффициента перспективности” как показателя сложности и дифференцированности структуры идентичности.

Определены содержание, структура и динамика актуальных и перспективных идентичностей студентов. На основе анализа эмпирических данных выделена 21 категория актуальных идентичностей студентов и 17 категорий перспективной идентичности. В общем процентном распределении все указанные категории разделяются на две большие группы: личностные конструкторы и социальные. При этом последние преобладают над личностными как в структуре актуальной идентичности, так и в структуре перспективной

идентичности студентов.

Ведущими актуальными идентичностями студентов являются следующие: “Личностные качества”, “Семья”, “Характеристики и роли в общении”, “Гендерная идентичность”, “Студенчество”, “Этническая идентичность”, “Человек”, а ведущими перспективными – “Семья” (“Родительская семья”, “Собственная семья”), “Профессиональные роли и статусы”, “Экономический и имущественный статус”, “Личностные качества”, “Гражданство”.

Определена динамика в структуре актуальной идентичности студентов. По результатам исследований 2006 и 2014 годов статистически значимые различия зафиксированы между тремя ведущими категориям: “Личностные качества” (уменьшение количества самоопределений), “Родительская семья” (увеличение количества самоопределений), “Этническая идентичность” (увеличение количества самоопределений), и категориям: “Гражданство” (увеличение количества самоопределений), “Метафорическое определения” (уменьшение количества самоопределений).

Статистически значимые различия обнаружены также между четырьмя ведущими категориями перспективной идентичности студентов: “Родительские семья” (увеличение количества самоопределений), “Собственное семья” (уменьшение количества самоопределений), “Профессиональные роли и статусы” (увеличение количества самоопределений), “Личностные качества” (уменьшение количества самоопределений), “Гражданство” (увеличение количества самоопределений) и категориям “Этническая идентичность” (увеличение количества самоопределений) и “Политическая идентичность” (увеличение количества самоопределений). Такие изменения обусловлены влиянием общественно-политических событий в стране в последние годы.

Констатировано наличие трех уровней сложности и дифференцированности перспективной идентичности студентов: высокого, среднего, низкого. У респондентов с высоким уровнем сложности и дифференцированности перспективной идентичности уровень социально-психологической адаптированности выше по показателям модальностей самоотношения, особенностей самоактуализации, мотивационных тенденций личности. Все различия, которые были обнаружены между группами студентов с разными уровнями сложности и дифференцированности перспективной идентичности, связаны с четырьмя группами факторов: субъектностью, потребностью в познании, системами самоконтроля и самоотношения.

Доказано, что перспективная идентичность является фактором и психологическим механизмом социально-психологической адаптации студенческой молодежи. Перспективная идентичность как когнитивно-аффективное образование инициирует социальную активность субъекта. Когнитивные компоненты определяют содержание и направления этой активности, составляют основу целеполагания. Аффективные компоненты обуславливают эмоциональную окраску социальной активности, определяют уровень мотивации субъекта. Высокий уровень активности реализуется через обретение личностью нового социального опыта, что обеспечивает адаптацию к новым, быстротекущим процессам в окружающей социальной действительности.

Ключевые слова: темпоральные аспекты идентичности, проспективная идентичность, социально-психологическая адаптация студенческой молодежи.

Ostrova V. D. Prospective identity as a factor of social-psychological adaptation of students. - Manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Psychological Sciences in specialty 19.00.05 – Social Psychology; Psychology of Social Work. – Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. - Kyiv, 2015.

The study set out to examine the importance and role of prospective identity in the process of social-psychological adaptation of students. The content, structure and dynamics of the identities of actual and prospective students are estimated in it.

The author have *come up with a method* for an improved method of survey prospective identity and have provided rationale for the usage of “prospectiveness factor” as a measure of complexity and differentiation of identity pattern.

It is discovered three levels of complexity and differentiation of students` prospective identity: high, medium, low. It is also stated that the respondents with a high level of complexity and differentiation identity prospective level of social-psychological adaptation is higher than the following indicators: modality of self-attitude, especially self-actualization, motivational tendencies of the individual.

It is proved that prospective identity is a factor and the psychological mechanism of social-psychological adaptation of students.

Keywords: temporal aspects of identity, prospective identity, social-psychological adaptation of students.